

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

โกลด์สมิท (Goldsmith, 1969) ได้ให้เครื่องบ่งชี้ (indicators) ของความเป็นปึกแผ่นมั่นคงทางการเงินที่น่าสนใจ ดังนี้

1. อัตราส่วนแห่งความสัมพันธ์ของสินทรัพย์ทางการเงิน (The financial interrelation ration) เป็นอัตราส่วนระหว่างสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมดต่อ GDP หรือรายได้ต่อหัว (GDP per capita) อัตราส่วนนี้เป็นเครื่องวัดความสำคัญของสถาบันการเงินในระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ สินทรัพย์ทางการเงินนี้ประกอบด้วยสิทธิเรียกร้องต่อสถาบันการเงินและรวมตลอดถึงสถาบันที่มีใช้สถาบันการเงิน คั้งนั้น จึงประกอบด้วยเงินตรา เงินฝากธนาคาร หลักทรัพย์ของรัฐบาล หุ้นของบริษัท และสินเชื่อทางการค้า เป็นต้น

อัตราส่วนแห่งความสัมพันธ์ของสินทรัพย์ทางการเงินนี้เป็นที่คาดหวังว่าจะขยายตัวในขณะที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และจากประสบการณ์ที่ผ่านมา สินทรัพย์ทางการเงินจะเพิ่มขึ้นเร็วกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ

2. อัตราส่วนระหว่างสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมด ของสถาบันการเงินต่อสินทรัพย์ทั้งหมดในประเทศ อัตราส่วนชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการระดมเงินออม และการกระจายการลงทุน ของสถาบันการเงิน

3. อัตราส่วนระหว่างเงินออมที่สถาบันการเงิน ที่ระดมมา ได้ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ หรือผลิตผลภายในประเทศต่อบุคคล อัตราส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการระดมเงินออมของสถาบันการเงิน และอัตราส่วนนี้ก็สามารถวัดความสำคัญของสถาบันการเงินในขณะที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราส่วนเช่นว่านี้ก็จะสูงขึ้นด้วย

เงินออมซึ่งระดมโดยสถาบันการเงินนั้น หมายถึงเงินฝากทั้งหมดที่ฝากไว้กับสถาบันการเงิน อันได้แก่ เงินฝากกระแสรายวัน ที่จ่ายคืนเมื่อทวงถาม เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำ และเงินฝากในลักษณะอื่น ตัวสัญญาใช้เงินของบริษัทเงินทุน เป็นต้น

4. อัตราส่วนระหว่างเครดิตภายในประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ คือ per capita GDP อัตราส่วนนี้เป็นมาตรการที่จะวัดความสำคัญของสถาบันการเงิน และอัตราส่วนนี้จะสูงขึ้นในกรณีที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

โกลด์สมิท ยังพบว่าอัตราส่วนระหว่างสินทรัพย์ทางการเงินต่อ GDP เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จาก ค.ศ. 1860 ถึง ค.ศ.1963 ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา ดังเช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และอินเดีย เป็นต้น

ในงานของ Goldsmith นั้น อัตราส่วนทางการเงินที่เป็นที่รู้จักกันดี และใช้อธิบายถึงภาพรวมของการพัฒนาทางการเงินอย่างกว้าง ๆ ประกอบด้วย

ก. Financial interrelations ration (FIR) ซึ่งเป็นอัตราส่วนของมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมดต่อความมั่งคั่ง (wealth) ของประเทศ ซึ่งค่าความมั่งคั่งนี้วัดจากผลรวมมูลค่าของสินทรัพย์ที่จับต้องได้ (tangible assets) และสินทรัพย์ต่างประเทศ (foreign balances) ซึ่ง FIR นี้ จะมีค่าสูงขึ้น เมื่อระดับการพัฒนาทางการเงินของประเทศสูงขึ้น

ข. Financial intermediation ration (FIMR) ซึ่งเป็นอัตราส่วนของสินทรัพย์ทางการเงินของสถาบันการเงินต่อสินทรัพย์ทางการเงินทั้งหมด FIMR จะบอกถึงระดับความสำคัญของสถาบันการเงินในระบบการเงินของประเทศ FIMR นี้ไม่จำเป็นต้องสูงขึ้นเสมอไป เมื่อประเทศมีการพัฒนามากขึ้นแต่จะขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดโครงสร้างของสถาบันเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศ และความต้องการของผู้ออมมากกว่า

การวิเคราะห์งบการเงินจากการเปรียบเทียบข้อมูลการเงิน

วัตถุประสงค์ทั่วไปในการวิเคราะห์การเงิน

การวิเคราะห์โดยทั่วไป มักต้องการจะตอบคำถามเกี่ยวกับธุรกิจ 3 ประการ ดังนี้

1. สภาพคล่อง

ธุรกิจที่มีสภาพคล่อง คือ การสามารถชำระหนี้ได้ ณ วันถึงกำหนด การวิเคราะห์งบการเงินก็เพื่อพิจารณาว่าธุรกิจมีฐานะปัจจุบันอยู่ในสภาพคล่องหรือไม่ ถ้าหากอยู่ในช่วงเวลาที่มีปัญหาจะยังสามารถชำระหนี้เพื่อรักษาสภาพคล่องได้อีกหรือไม่ การวิเคราะห์ในด้านนี้จะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สินหมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนขนาดและลักษณะของเจ้าหนี้ต่างๆ และส่วนที่เป็นของเจ้าของ หลักประกันของเจ้าหนี้และเจ้าของที่อยู่ที่มีมูลค่าที่ยึดถือได้ของทรัพย์สิน ตลอดจนจำนวนและแนวโน้มของรายได้ในแต่ละปี

2. ความมั่นคง

ฐานะความมั่นคงของธุรกิจวัดจากความสามารถในการจ่ายเงินคืน และดอกเบี้ยให้กับหนี้สิน และความสามารถในการจ่ายเงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้น โดยสมำเสมอ ในการนี้ย่อมหมายถึงว่าจะต้องขายสินค้าหรือบริการได้สมำเสมอ และอัตรากำไรจากการขายมีมาก พอที่จะคุ้มค่าใช้จ่าย

จ่ายในการดำเนินงาน ค่าดอกเบี้ยและเงินปันผล ทรัพย์สินหมุนเวียนและทรัพย์สินอื่นๆ จะต้องมี อัตราหมุนที่น่าพอใจ ทรัพย์สินทุกอย่างของกิจการจะต้องนำมาใช้ให้เกิดผลออกขาย

3. ความมีกำไร

ความมีกำไรของรัฐกิจวัดจากความสำเร็จของกิจการที่สามารถคงไว้ซึ่งการจ่ายเงินปันผลที่น่าพอใจ และในขณะเดียวกันก็สามารถแสดงให้เห็นส่วนของเจ้าของที่เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะและจำนวนเงินของรายได้ตลอดจนความสม่ำเสมอ และแนวโน้ม ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการที่จะวิเคราะห์สรุปความคิดเห็นอันเกี่ยวกับความมีกำไรของกิจการ

วิธีการวิเคราะห์ (analytical procedures)

การวิเคราะห์กระทำได้ 2 อย่าง ดังนี้

(1) เปรียบเทียบ และ วัดค่าจากข้อมูลทางการเงินของงวดบัญชีสองงวด หรือมากกว่าจะกระทำโดยการจัดเตรียมงบการเงินในลักษณะงบบรรณานเปรียบเทียบ การพิจารณาอัตราส่วน และแนวโน้มทางการเงินจากงบต่าง ๆ และให้การวิเคราะห์เป็นพิเศษ สำหรับรายการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของงบดุล งบกำไรขาดทุน และงบการเปลี่ยนแปลงในฐานะการเงิน

(2) เปรียบเทียบและวัดค่าจากข้อมูลทางการเงิน ของงวดบัญชีปัจจุบันเพียงงวดเดียว เป็นการพิจารณาหาความสัมพันธ์ของรายการในงบดุลและงบกำไรขาดทุนของงวดปัจจุบันและการวิเคราะห์เป็นพิเศษสำหรับรายการอื่นเกี่ยวกับรายได้และกำลังการหารายได้

การวิเคราะห์งบการเงิน จากอัตราส่วนทางการเงิน (financial ratio analysis)

หลักเกณฑ์พื้นฐานในการวิเคราะห์การเงิน

การวิเคราะห์อัตราส่วนมักจะเป็นจุดเริ่มต้น ของการรวบรวมข้อมูลโดยนักวิเคราะห์ และอาจจะจัดจำแนกอัตราส่วนเพิ่มการวิเคราะห์ออกได้ ดังนี้

1. อัตราส่วนสภาพคล่อง (liquidity ratios) วัดความสามารถในการชำระหนี้สิน ระยะสั้นของกิจการความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้นมีความสำคัญ ต่อการประเมินฐานะการเงิน ของกิจการอัตราส่วนที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้นของกิจการ คือ

1.1 Current ratio การนำทรัพย์สินหมุนเวียนไปเปรียบเทียบกับหนี้สินหมุนเวียน ถือเป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการวัดสถานภาพคล่องของกิจการ

1.2 Acid – test ratio เป็นอัตราทดสอบสภาพคล่องในปัจจุบันทันทีของกิจการคำนวณ โดยการนำผลรวมของเงินสด หลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด ตั๋วเงินรับ

และถูกหนี้ (ผลรวมนี้เรียก quick assets) หาดด้วยหนี้สินหมุนเวียนรวมอัตราส่วนที่ได้เรียกว่า acid – test ratio หรือ quick ratio

1.3 Defensive – interval ratio นักวิเคราะห์บางท่านเห็นว่า ทั้ง current ratio และ acid-test ratio ยังมีได้แสดงให้เห็นความสามารถในการชำระหนี้สินของกิจการโดยสมบูรณ์ การนำทรัพย์สินหมุนเวียนเปรียบเทียบกับหนี้สินหมุนเวียนเป็นการสันนิษฐานว่ากิจการจะใช้ทรัพย์สินหมุนเวียนเหล่านั้น ในการชำระหนี้สินหมุนเวียน ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้เป็นที่โต้แย้งได้ วิธีการวิเคราะห์สภาพคล่องของธุรกิจที่ดีกว่าก็คือ การดูจาก defensive – interval ratio จำนวนโดยการหาร defensive assets (ได้แก่ เงินสด หลักทรัพย์ ในความต้องการของตลาด และถูกหนี้สุทธิ) ด้วย ประมาณการรายจ่ายดำเนินงานประจำวัน อัตราส่วนนี้จะแสดงให้เห็นทราบระยะเวลาที่บริษัทสามารถดำเนินการต่อไปได้จากทรัพย์สินคล่องที่มีอยู่ในปัจจุบันโดยไม่ต้องพึ่งรายได้ที่จะพึงหาได้ในปีต่อมา ประมาณการรายจ่ายดำเนินงานประจำวันคำนวณได้จากการหารต้นทุนสินค้าที่ขายบวกค่าใช้จ่ายการขายและบริหารและค่าใช้จ่ายปกติอื่นๆ ด้วยจำนวนวัน (365 วัน)

1.4 อัตราส่วนอื่นๆ เพื่อวัดสภาพ คล่องของเงินทุนหมุนเวียน อาจจะคำนวณหาอัตราส่วนหรือพิจารณาความสัมพันธ์ของรายการต่างๆ อย่างอื่นอีก เพื่อวิเคราะห์ฐานะเงินทุนหมุนเวียน ของกิจการเป็นต้น ว่าการหาอัตราส่วนของทรัพย์สินหมุนเวียนต่อทรัพย์สินรวม และอัตราส่วนของแต่ละรายการของทรัพย์สินหมุนเวียน

2. อัตราส่วนกิจกรรม (activity ratios) วัดสมรรถภาพ การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของกิจการ เป็นการพิจารณาว่า ทรัพย์สินแต่ละรายการหมุนเวียนมาเป็นเงินสดได้รวดเร็วเพียงใด เช่น อัตราการหมุนของถูกหนี้ เป็นต้น

3. อัตราส่วนกำไร (profitability ratios) วัดระดับความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวของกิจการหรือของหน่วยงานที่กระทำในงวดเวลาหนึ่ง เป็นอัตราส่วนที่แสดงให้เห็นทราบ ผลการดำเนินงานระหว่างปีของกิจการและใช้เพื่อทดสอบสมรรถภาพการทำงาน ของฝ่ายจัดการ อัตราส่วนกำไรต่างๆ จะช่วยตอบคำถามที่ว่ากิจการทำกำไรสุทธิเพียงพอหรือไม่ อัตราผลตอบแทนอยู่ในระดับใด อัตรากำไรสุทธิของกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเช่นไร เงินปันผลที่จ่ายและผลตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละฝ่ายมีจำนวนใด เช่น กำไรต่อหุ้น อัตราส่วนเงินปันผลต่อกำไร อัตราเงินปันผลต่อราคาหุ้น อัตราผลตอบแทนของทรัพย์สิน เป็นต้น

4. อัตราส่วนค้ำประกัน (coverage ratios) วัดระดับความค้ำประกันสำหรับเจ้าหนี้ระยะยาวและผู้ลงทุนเป็นอัตราส่วนที่คำนวณ เพื่อช่วยการคาดการณ์ฐานะความมั่นคงระยะยาวของกิจการ เช่น อัตราส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินรวม, อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น, อัตราส่วนของกำไรต่อดอกเบี้ยจ่าย เป็นต้น

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม หรือ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ ได้พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปได้ดังนี้

กฤษณิษฐ์ กมวัชรพงศ์ (2541) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของโครงสร้างตลาดและประสิทธิภาพต่อกำไรของธนาคารพาณิชย์ไทย จากการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา โครงสร้างการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไทย มีลักษณะเป็นตลาดที่มีผู้แข่งขันน้อยราย ก่อนเข้าไปในเชิงผูกขาด ซึ่งมีผลทำให้กิจการธนาคารเป็นกิจการที่กำไรค่อนข้างมากนอกจากนี้พบว่าภายหลังนโยบายการเงินเสรี ธนาคารพาณิชย์ไทยมีการแข่งขันกันรุนแรงมากขึ้น ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ได้สูญเสียส่วนแบ่งการตลาดทางด้านเงินฝากไปให้กับธนาคารพาณิชย์ขนาดกลางและธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ธนาคารพาณิชย์ยังสูญเสียส่วนแบ่งตลาด ทางด้านเงินฝากไปให้กับบริษัทเงินทุนอีกด้วย เนื่องจากบริษัทเงินทุนได้กำหนดให้อัตรดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่า

ในกรณีของข้อมูลสำหรับธนาคารพาณิชย์ไทยทั้งระบบ การทดสอบที่ใช้ตัวแปรการกระจุกตัว เมื่อกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์เป็นตัวแปรตาม ผลการศึกษาพบว่า ไม่ได้ให้การสนับสนุนทั้ง 4 สมมติฐาน ในขณะที่การทดสอบซึ่งใช้ตัวแปรส่วนแบ่งตลาดเมื่อกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์เป็นตัวแปรตาม ผลการศึกษาพบว่า ให้การสนับสนุนสมมติฐานอำนาจตลาดโดยเปรียบเทียบ เพราะส่วนแบ่งตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในกรณีของข้อมูลจำแนกเป็นรายปี ของธนาคารพาณิชย์ไทย การทดสอบที่ใช้ตัวแปรการกระจุกตัว เมื่อกำไรสุทธิต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นตัวแปรตามผลการศึกษา พบว่าให้การสนับสนุนสมมติฐานโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินงาน เนื่องจากการกระจุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการทดสอบที่ใช้ตัวแปรส่วนแบ่งตลาด เมื่อกำไรสุทธิต่อส่วนของผู้ถือหุ้น เป็นตัวแปรตามผลการศึกษาพบว่าสนับสนุนสมมติฐานโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินงาน เนื่องจากการกระจุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนกรณีของข้อมูลจำแนกเป็นรายกลุ่มขนาด ของธนาคารพาณิชย์ไทย การทดสอบที่ใช้ตัวแปรการกระจุกตัว เมื่อกำไรสุทธิต่อส่วนของผู้ถือหุ้น เป็นตัวแปรตามผลการศึกษาพบว่า กลุ่ม

ธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กให้การสนับสนุนสมมติฐานโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินงาน เนื่องจากการกระจุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปจากผลการศึกษาพบว่า กำไรของธนาคารพาณิชย์ไทยสามารถอธิบายได้ โดยสมมติฐานโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินงาน สมมติฐานอำนาจตลาดโดยเปรียบเทียบและสมมติฐานโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพทางด้านการจัดการทรัพยากร

ฐิตวัตร พรหมเสน (2538) ศึกษาเรื่องโครงสร้างพฤติกรรม และผลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย (2530-2536) โดยใช้แบบจำลองของ timeathy H. hannan ใช้ข้อมูลภาคตัดขวางร่วมกับข้อมูลอนุกรมเวลาของธนาคารพาณิชย์ไทย จำนวน 15 ธนาคาร และสาขาธนาคารต่างประเทศ จำนวน 14 ธนาคาร ข้อมูลที่นำมาทำการวิเคราะห์ได้ทำการปรับค่าให้เป็นเชิงเส้นที่ดีที่สุด โดยการนำดัชนีราคาผู้บริโภคที่มีปี 2529 เป็นปีฐาน มาขจัดค่าเรียบร้อยแล้วสำหรับการวิเคราะห์ได้ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของกลุ่มธนาคารพาณิชย์แต่ละกลุ่มและกรณีธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ

ผลการศึกษา โดยมีสัดส่วนกำไรต่อสินทรัพย์ เป็นตัวแปรตาม ปรากฏว่าตัวแปรอิสระที่เป็นสัดส่วนต้นทุนคงที่ ต่อสินทรัพย์ไม่สามารถอธิบายสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนทางการเงินที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ธนาคาร ซึ่งแตกต่างจากธุรกิจประเภทอื่นๆ ในกรณีตัวแปรอิสระที่เป็นอัตราดอกเบี้ยทางด้านเงินฝาก จากการศึกษา พบว่ากลุ่มธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ และกลุ่มสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศในประเทศไทย ไม่มีผลต่อสัดส่วนกำไร ต่อสินทรัพย์ ทั้งนี้เพราะส่วนแบ่งตลาดของกลุ่มธนาคารดังกล่าวนี้ ได้ลดลง ตลอดในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา สำหรับสัดส่วนเงินฝากต่อสินทรัพย์ และสัดส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์ ทั้งสองของธนาคารพาณิชย์ทุกกลุ่ม จากการศึกษาพบว่าไม่มีผลต่อสัดส่วนกำไรต่อสินทรัพย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเงินฝากธนาคารที่เพิ่มสูงขึ้นนั้น จะส่งผลให้ต้นทุนทางด้านอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันเงินกองทุนที่เพิ่มขึ้น จะทำให้ธนาคารพาณิชย์สามารถทำการแสวงหากำไรจากการปล่อยเงินกู้ได้มากขึ้น จากหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์สามารถปล่อยกู้ได้ตามสัดส่วนของเงินกองทุนนั่นเอง ในกรณีตัวแปรอิสระที่เป็นสัดส่วนให้กู้ต่อสินทรัพย์ พบว่ามีเพียงกลุ่มธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กเท่านั้น ที่สามารถอธิบายกำไรต่อสินทรัพย์ได้ โดยมีความสัมพันธ์ทางบวก ทั้งนี้เพราะธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่มักจะไม่ต้องสำรองค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามความเป็นจริง ทำให้หนี้เสียจำนวนมากไม่ได้ทำการตัดออกไป

ปรีเปรม ไพบูลย์ (2537) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไทย โดยทำการศึกษาจากการ ประหยัดต่อขนาดการผลิต ตามแบบสมการต้นทุนของ Cobb - Douglas cost function ภายใต้อาสมัพันธ์ระหว่างต้นทุนในการดำเนินงาน

กับผลผลิต ราคาของเงินฝากและเงินกู้ยืม ราคาของแรงงาน และราคาของเงินทุนจดทะเบียน โดยทำการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด ทำการศึกษาในช่วงปี 2520-2536 ทั้งแบบอนุกรมเวลา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นกลุ่มธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่, กลาง และขนาดเล็ก รวม 15 ธนาคาร และแบบภาคตัดขวาง โดยใช้ข้อมูลธนาคารพาณิชย์ทั้ง 15 ธนาคารทำการศึกษาเป็นรายปีร่วมกับการวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนทางการเงินเพื่อวัดสภาพคล่อง ประสิทธิภาพในการทำกำไร และอัตรากำไรสุทธิ รายได้จากดอกเบี้ย รายได้ที่ไม่ใช่ดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ไทย ในช่วงปี 2520-2536

ผลการศึกษาแบบอนุกรมเวลา (time series) ปรากฏว่าเมื่อทำการศึกษาเป็นรายธนาคารมีธนาคารพาณิชย์เพียง 11 ธนาคารเท่านั้น ที่มีการประหยัดต่อขนาด ส่วนอีก 4 ธนาคาร คือธนาคารกรุงเทพ ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารไทยทุน และธนาคารแหลมทอง ไม่มีการประหยัดต่อขนาดการผลิต แต่ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารไทยทุน มีแนวโน้มเข้าใกล้ constant returns to scale เมื่อทำการศึกษาเป็นกลุ่มธนาคาร พบว่า กลุ่มธนาคารขนาดใหญ่ และกลุ่มธนาคารขนาดกลางเท่านั้นที่มีการประหยัดต่อขนาด ส่วนกลุ่มธนาคารขนาดเล็กไม่มีการประหยัดต่อขนาด และเมื่อทำการศึกษารายธนาคารไทยรวม 15 ธนาคาร พบว่าธนาคารพาณิชย์ไทยไม่มีการประหยัดต่อขนาด แต่มีแนวโน้มเข้าใกล้ constant returns to scale

ส่วนการศึกษาแบบภาคตัดขวาง เป็นการศึกษาผลการดำเนินงานแบบรายปี ช่วง 2520-2536 พบว่ามีแนวโน้มเข้าใกล้ constant returns to scale โดยในช่วงปี 2520-2524 และช่วงปี 2534-2536 ธนาคารพาณิชย์ไทยมีการประหยัดต่อขนาด แต่ในในช่วงปี 2525-2533 ธนาคารพาณิชย์ไทยไม่มีการประหยัดต่อขนาด มีผลมาจากช่วงที่เศรษฐกิจโลกซบเซาจากวิกฤตการณ์น้ำมัน เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง ทำให้ต้นทุนการผลิตของธนาคารพาณิชย์สูง ในด้านการวิเคราะห์โดยอัตราส่วนทางการเงิน พบว่ามีสภาพคล่องที่ดี สามารถระดมเงินกองทุนด้วยการออกตราสาร หรือกู้ยืมเงินผ่านกิจการวิเทศธุรกิจ ช่วยลดต้นทุนด้านดอกเบี้ยลง นอกจากนั้นประสิทธิภาพในการทำกำไร มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และคาดว่ารายได้ที่ไม่ใช่ดอกเบี้ยจะเข้ามามีบทบาทในการสร้างรายได้ให้กับธนาคารพาณิชย์ไทยมากขึ้น

ฉลิดา บุตรทวี (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ในการบริหารสินทรัพย์ กับกำไรของธนาคารพาณิชย์ไทยโดยศึกษาจากปริมาณและคุณภาพของสินเชื่อที่ธนาคารให้กับลูกค้าเป็นสำคัญ การศึกษานี้ใช้อัตราผลตอบแทนของการลงทุนต่อสินทรัพย์ ที่ก่อให้เกิดรายได้ (return on earning assets) เป็นตัวแปรตาม (dependent variable) โดยนำมาใช้วัดความสามารถในการทำกำไรของธนาคารขณะที่ปริมาณการให้สินเชื่อและคุณภาพสินเชื่อเป็นตัวแปรอิสระ (independent variable)

นอกจากนี้ก็นำสัดส่วนทางการเงินอื่นๆ ในงบดุลมาศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธนาคารด้วย

วิธีการศึกษาใช้เทคนิคการประมาณค่ากำลังสองน้อยที่สุด ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในแบบจำลองเส้นตรง โดยใช้ข้อมูลจากงบดุลงวดครึ่งปี และงวดสิ้นปีของธนาคารพาณิชย์ไทยทั้ง 15 ธนาคาร ระหว่างปี 2526-2533 โดยแบ่งกลุ่มธนาคารออกเป็น 3 กลุ่มตามขนาดของสินทรัพย์

ผลการศึกษาปรากฏว่า สัดส่วนการปล่อยสินเชื่อที่สูงขึ้น จะทำให้ความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้น ในกลุ่มธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่และขนาดเล็กเท่านั้น ทั้งนี้คาดว่า อาจเป็นผลมาจากสินเชื่อที่มีปัญหา ที่ทำให้บางธนาคารในกลุ่มธนาคารขนาดกลางที่ประสบปัญหาขาดทุนติดต่อกันเป็นระยะเวลาหลายปี เนื่องจากมีสินเชื่อที่ธนาคารไม่ได้รับการผ่อนชำระ จากลูกหนี้เป็นจำนวนมาก (non-performing loan) แต่ธนาคารยังไม่ตัดบัญชีเป็นหนี้สูญ จึงทำให้สัดส่วนสินเชื่อต่อสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่อยู่ในระดับสูง แต่ไม่ได้ทำให้อัตราผลตอบแทนของการทำกำไรของธนาคารสูงขึ้นไปด้วย

จากผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่สำคัญ คือ การบริหารสินทรัพย์ที่แตกต่างกันมีผลในระดับกำไรของธนาคารพาณิชย์แตกต่างกัน และไม่สามารถใช้มาตรฐานการวัดอย่างเดียวกันมา เป็นเครื่องมือในการวัดความสามารถในการทำกำไรของธนาคารได้

Allen N. Berger (1995) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของโครงสร้างกำไรในธนาคารพาณิชย์ และทำการทดสอบสมมติฐานอำนาจตลาด และสมมติฐานโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ข้อมูล cross - section ของธนาคารที่มีสถานะการแข่งขันแตกต่างกัน คือ unit banking, limited branching and statewide สำหรับสมมติฐานอำนาจตลาดคือสมมติฐานโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินงาน (structure - conduct - performance hypothesis , SCP) และสมมติฐานอำนาจตลาดโดยเปรียบเทียบ (relative - market - power - hypothesis, RMP) และสมมติฐานโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพ คือสมมติฐานโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพทางด้านการจัดทรัพยากร (X-efficiency version of efficient - structure hypothesis , ESS) และสมมติฐานโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพด้านขนาด (scale - efficiency - version of efficient - structure hypothesis, ESS)

ผลการศึกษาให้การสนับสนุนเพียง 2 สมมติฐานจาก 4 สมมติฐาน ซึ่งให้การสนับสนุนสมมติฐาน ESX โดย X - efficiency หรือที่มีความหมายว่ามีความสามารถในการจัดการทรัพยากรอย่างดีนั้น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกระจุกตัวและส่วนแบ่งตลาด แล้วสามารถอธิบายความสัมพันธ์โครงสร้างตลาดและกำไรเป็นบวกและข้อมูลให้การสนับสนุน สำหรับสมมติฐานอำนาจตลาดโดยการเปรียบเทียบ (RMP) เพราะว่าส่วนแบ่งตลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับกำไร แต่ข้อมูลไม่ได้สนับสนุนประสิทธิภาพทางด้านขนาดของสมมติฐาน ESS ส่วนประสิทธิภาพการ

ประหยัดต่อขนาด (scale – economy efficiency) ไม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้งกำไรและการกระจุกตัวตลาด และข้อมูลก็ไม่ได้สนับสนุนสมมติฐาน SCP เพราะว่าการกระจุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงลบกับกำไร

สรุปแล้วแม้จะมีการสนับสนุนสำหรับ 2 สมมติฐาน แต่ไม่ปรากฏว่า สมมติฐาน ES หรือ MP มีความสำคัญมากนัก ในการอธิบายกำไรของธนาคาร ตัวแปร efficiency และอำนาจตลาดอธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการทำกำไรได้เพียงเล็กน้อย (median R² ต่ำกว่า 10%) และสัมประสิทธิ์ของความสามารถในการทำกำไร ระบุว่าเพิ่มขึ้นอย่างมากในประสิทธิภาพและอำนาจตลาดจะเพิ่มกำไรที่ทำนายอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งกรณีเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการรวมตัวกันของหน่วยธุรกิจ (Merger) แต่ก็เกิดขึ้นในกรณีจำกัด

นิเวศน์ เหมวชิรวารการ และไพฑูย์ เสรวิวัฒนา (2527) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการทำกำไร กับส่วนแบ่งตลาดของบริษัทเงินทุนในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลของบริษัททั้งหมด 112 บริษัท เป็นบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์หรือบริษัทเงินทุนอย่างเดียว 28 บริษัท ข้อมูลที่นำมาใช้เป็นข้อมูลปี 2523 และ ปี 2524 โดยทำการวิเคราะห์การประมาณค่าสมการถดถอย ผลการศึกษาปรากฏว่าส่วนแบ่งตลาดมีผลต่อความสามารถในการทำกำไรในทางบวก ตามที่คาดเอาไว้ ณ ระดับความเชื่อมั่น 0.99 และสมการสามารถอธิบายความผันแปรของความสามารถในการทำกำไรของบริษัทเงินทุนได้ 16.90 % ในปี พ.ศ. 2523 และ 24.32 % ในปี พ.ศ. 2524 และจากแบบจำลองคาดว่าจะสามารถเพิ่มอัตราผลตอบแทนกำไร ต่อส่วนของผู้ถือหุ้นถึง 30.67 % ในปี พ.ศ. 2523 และ 11.05 % ในปี พ.ศ. 2524 จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า บริษัทที่มีส่วนแบ่งตลาดสูง มีความได้เปรียบบริษัทที่มีส่วนแบ่งตลาดต่ำ อธิบายได้ดังนี้

1. บริษัทที่มีส่วนแบ่งตลาดสูง จะมีอำนาจทางการตลาดสูง (market power) กล่าวคือบริษัทสามารถกำหนดระดับการผลิต กำหนดราคาสูงกว่าปกติหรือร่วมกับผู้ผลิตอื่นดำเนินการผูกขาดค้ากำไรเกินควร (collusion)
2. บริษัทที่มีส่วนแบ่งตลาดสูง จะสามารถลดค่าใช้จ่ายต่อหน่วยการผลิต จากการที่ผลิตเป็นจำนวนมาก (economics of scale)

หยกพร ตันติเศวตรรัตน์ (2529) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน (performance) ของธนาคารพาณิชย์ไทย และความสัมพันธ์ระหว่างผลการดำเนินงานกับสมมติฐานโครงสร้างตลาด – ผลการดำเนินงาน (market structure – performance hypothesis) ว่าเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกันหรือไม่ โดยใช้ข้อมูลรายปีของธนาคารพาณิชย์ไทยทั้ง 16 ธนาคารรวมกันระหว่างปี 2522-2526 และใช้เทคนิคการประมาณค่าแบบจำลองด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (ordinary least square : OLS)

ผลการศึกษาพบว่า ส่วนแบ่งการตลาดมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความสามารถในการทำกำไรซึ่ง สอดคล้องกับสมมติฐานโครงสร้างตลาด - ผลการดำเนินงาน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างส่วน แบ่งตลาดกับส่วนต่างของอัตรากอเบิ้ล ผลที่ได้จากการศึกษาจะตรงข้ามสมมติฐาน คือ เมื่อ ธนาคารมีส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มขึ้น จะได้รับผลต่างของอัตรากอเบิ้ลน้อยลง ด้วยความทันสมัย ของการจัดการ (management) และการมีเครือข่ายงานในต่างประเทศ พบว่าปัจจัยทั้งสองมีอิทธิพล ต่อความสามารถในการทำกำไร เมื่อวัดในรูปอัตรากำไรต่อหุ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามทิศทาง ที่คาดไว้ แต่ไม่สามารถอธิบายกำไรต่อสินทรัพย์ได้อย่างมีนัยสำคัญ และมีผลในทิศทางตรงกันข้าม กับสมมติฐานที่ว่าธนาคารพาณิชย์ที่มีการจัดการที่ทันสมัยน่าจะสามารถประกอบกำไรโดยมีส่วน ต่างของอัตรากอเบิ้ลแคบ

ความสามารถของผลิตภาพของแรงงานที่มีผลต่อการดำเนินงานพบว่า มีความสัมพันธ์ใน ทิศทางที่คาดไว้อย่างมีนัยสำคัญเมื่อวัดในรูปอัตรากำไรต่อทุน และทำให้ธนาคารต้องการส่วนต่าง ของอัตรากอเบิ้ลลดลง ส่วนความสามารถในการทำกำไร เมื่อวัดด้วยอัตรากำไรต่อสินทรัพย์จะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการใช้เทคนิควิทยาอันทันสมัย โดยเฉพาะเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเชื่อว่า จะช่วยลดต้นทุนการดำเนินงานและเพิ่มความสามารถใน การทำกำไรแก่ธนาคารที่ลงทุนในด้านนี้เพิ่มขึ้น ผลการศึกษาพบว่าขัดแย้งกับความเชื่อนี้ คือระดับ การใช้เทคนิควิทยา มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความสามารถในการทำกำไร ทั้งนี้ไม่ ว่าจะวัดในรูปของอัตรากำไรต่อทุน หรือ อัตรากำไรต่อสินทรัพย์ ส่วนความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ของอัตรากอเบิ้ล ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในทุกกรณีที่ทำการศึกษา

วาสนา สิงห์โกวินท์ (2522) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย (2517-2521) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏว่าการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ และระบบการ ควบคุมทั่วไปทั้งประเทศนั้น มีความมั่นคงเพียงพอในระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา และอัตราส่วนการ เจริญเติบโตมีสัดส่วนที่ดี เฉลี่ยอัตราการเพิ่มในสินทรัพย์รวมในปี 2521 ของ อุตสาหกรรมธนาคาร นี้ประมาณ 27 %

การวิเคราะห์ว่าธนาคารมีเงินทุนเพียงพอหรือไม่อาศัยการวิเคราะห์จากอัตราส่วนธนาคาร 7 อัตราด้วยกัน คือ อัตราส่วนหนี้และทุน อัตราส่วนการหดตัวของสินทรัพย์เสี่ยง อัตราส่วนหนี้ สินต่อทุนทั้งหมด อัตราส่วนสินทรัพย์ถาวรกับทุนทั้งหมดต่อสินทรัพย์หักเงินสด และอัตราส่วน การลงทุนพันธบัตรรัฐบาลต่อทุนทั้งหมด ซึ่งอัตราส่วนทั้งหมดนี้ ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (2517- 2521) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ได้ แสดงว่าธนาคารพาณิชย์มีเงินทุนเพียงพอในการดำเนินการ

การวิเคราะห์ว่าธนาคารพาณิชย์นั้นมีสภาพคล่องในการดำเนินกิจการหรือไม่นั้น อาศัย การวิเคราะห์อัตราส่วนธนาคาร 4 อัตรา ที่สำคัญด้วยกัน คือ อัตราส่วนของการถอนเงินฝาก อัตรา ส่วนเงินสดต่อเงินฝาก อัตราส่วนเงินสดและพันธบัตรรัฐบาลต่อเงินฝาก และอัตราส่วนเงินกู้ต่อเงิน ฝากซึ่งจากผลการวิจัยปรากฏว่า ธนาคารพาณิชย์มีอัตราส่วนเฉลี่ยน้อย (ในเกณฑ์ใช้ได้ แสดงถึง สภาพคล่องของธนาคารพาณิชย์ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา) นั้น นับว่าธนาคารมีเงินสำรองสูงพอที่จะ จ่ายเงินฝาก เมื่อมีผู้มาถอนได้มาก โดยไม่ต้องเรียกเงินให้กู้คืน และธนาคารพาณิชย์มีการใช้เงินฝาก ให้เป็นประโยชน์เต็มที่ อยู่ในระหว่าง 74-96 % เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่มีความต้องการเงินสูง แม้ว่าอัตราดอกเบี้ยจะสูงก็ยังมีคนต้องการกู้เงินจากธนาคาร ไปใช้นั่นเอง

พันทิพา เตียมจรตกุล (2521) ศึกษาเรื่อง การบริหารเงินทุนของธนาคารพาณิชย์ใน ประเทศไทย สรุปว่า การบริหารเงินทุนของธนาคาร มีหลักและวิธีการดำเนินการเช่นเดียวกับหลัก การธนาคารโดยทั่วไป แต่ละธนาคารจะมีนโยบายและการจัดการเงินทุนที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ ไม่มากนักการบริหารเงินทุนและข้อเสนอแนะ โดยสรุปเพื่อให้การบริหารเงินทุนของธนาคาร พาณิชย์ ในประเทศไทย เหมาะสมยิ่งขึ้น มีดังนี้

การดำรงเงินสดสำรองโดยทั่วไปธนาคารพาณิชย์จะดำรงไว้สูงกว่าอัตราที่กฎหมาย กำหนด โดยเฉลี่ยของธนาคารทั้งระบบในปี 2520 เท่ากับร้อยละ 7.9 ของเงินฝาก อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติเกี่ยวกับเงินสดสำรองจะมีการปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ด้วยการให้ธนาคารพาณิชย์ถือ เงินสดในมือเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนสำรองได้ เกิดความคล่องตัว และสามารถใช้เงินทุนได้อย่างมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้นควรปรับปรุงวิธีการคำนวณเงินสดสำรอง ให้เป็นไปตามประเภท ของเงินฝากด้วย ปัจจุบันยังไม่มียกข้อยกเว้นกับธนาคารพาณิชย์ให้ดำรงสภาพคล่องแม้ว่าธนาคาร โดยทั่วไปจะถือเป็นประเพณีที่จะต้องดำรงใช้ในอัตราส่วนประมาณ ร้อยละ 20 - 30 ของเงินฝาก ทั้งสิ้นก็ตาม ฉะนั้น ถ้ากฎหมายการธนาคารพาณิชย์ควรจะพิจารณากำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานจะ ช่วยให้การบริหารเงินทุนของธนาคารพาณิชย์บางแห่งจัดสรร ได้ด้วยความเหมาะสม

ด้านการลงทุนในหลักทรัพย์ของธนาคาร โดยทั่วไปยังไม่กว้างขวางและเหมาะสมพอ ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนใช้หลักทรัพย์รัฐบาลเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายและคำขอร้องของราชการใน กิจการเครือธนาคารหรือเครือผู้บริหารของธนาคาร อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรจะมีการพัฒนาตลาด เงินและตลาดหุ้นอย่างจริงจังด้วยการส่งเสริมให้มีตราสารธนาคารพาณิชย์มากขึ้นเกี่ยวกับการ ให้กู้ยืมธนาคารพาณิชย์มีอัตราส่วนการให้สินเชื่ออยู่ระดับค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับอัตราเงินฝาก และเงินทุนของธนาคาร เพราะประเทศไทยอยู่ในช่วงกำลังพัฒนา (2521) ความต้องการเงินของลูก ค้ามาก ขณะที่อัตราดอกเบี้ยกู้ยืมเงินจากต่างประเทศต่ำ ค่าเงินบาทมีความมั่นคง เกี่ยวกับการให้ สินเชื่อของแต่ละธนาคารพาณิชย์ ในแต่ละแห่งมีมาตรการในการพิจารณาให้สินเชื่อแตกต่างกันอยู่

บ้าง ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ของผู้วิเคราะห์สินเชื่อสัดส่วนของการปล่อยสินเชื่อ เป็นการให้กู้ยืมหรือการค้าถ้านาคารจะขยายสินเชื่อในลักษณะที่จะเป็นเครื่องกระตุ้นการผลิตและการส่งออกอย่างจริงจังจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความมั่นคงทางการเงินของประเทศมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University